

Motion till riksdagen 2017/18:3191

av **Tomas Tobé m.fl. (M, C, L, KD)**

Bryt ungas kriminella bana

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behovet av utökade tidiga insatser för barn i riskzonen för att minska risken att dessa senare begår brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma om åtgärder för snabbare lagföring för brott begångna av ungdomar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa åtgärder för att säkerställa att socialtjänstens yttranden i förundersökningar håller hög kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda behovet av ökad närvaro av socialtjänsten vid inledande förhör med unga och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda efterlevnaden av reglerna om offentlig försvarare i samband med inledande förhör med unga och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmuntra användningen av sociala insatsgrupper för ungdomar som ännu inte fyllt 15 år och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera de sekretessbrytande bestämmelserna för att säkerställa att nödvändig information om unga kan delas mellan socialtjänsten och polisen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera vilka åtgärder som är effektiva för att minska risken att unga begår brott och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott begångna av personer under 15 år ska utredas och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska införa fler lämpliga påföljder för unga och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera lagändringen i LUL för att säkerställa att drogtester av barn under 15 år kan genomföras i tillräcklig omfattning och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för åklagare att föreskriva kortare ungdomstjänst genom strafföreläggande för ringa brott och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över kvaliteten i den slutna ungdomsvården och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över den uppsökande verksamheten i häkte för unga och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Ungdomar är överrepresenterade i statistiken över misstänkta. Detsamma gäller antalet lagföringar. Det är relativt vanligt att ungdomar vid något enstaka tillfälle begår brott. Men det är ett fåtal unga som står för majoriteten av brottsligheten bland ungdomar. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning, desto större är möjligheten att bryta den negativa utvecklingen.

Det nya utanförskapet som växer fram drabbar utrikesfödda och unga med svag utbildning särskilt hårt när de inte ges möjlighet till jobb. Bland de unga som varken arbetar eller studerar har minst en tredjedel inte gått klart gymnasiet. Det hindrar människors frihet och skapar otrygghet i vårt samhälle. Alla unga ska kunna se en framtid i Sverige. Föräldrar har huvudansvaret för att lära sina barn om vad som är rätt och fel. Samtidigt har förskola och skola en stor betydelse för barnens uppväxtvillkor. Genom att skapa förutsättningar för goda uppväxtvillkor, god skolmiljö, utbildning och arbete kan brott förebyggas.

Tidiga insatser

En viktig del i arbetet med unga lagöverträdare är det förebyggande arbetet. Där behöver mer göras. I Brottsförebygganderådets rapport Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden betonas särskilt vikten av tidiga brottsförebyggande insatser för att förhindra att barn i ett senare skede begår brott eller ansluter sig till kriminella nätverk. Rapporten tar upp flera insatser som visat sig vara effektiva i internationell forskning, däribland så kallade hembesök.

Hembesök innebär att kvinnor, som tillhör olika riskgrupper, redan under graviditeten får löpande hembesök av en sjuksköterska eller annan vårdpersonal. Dessa besök fortsätter sedan under barnets första år. På så sätt involveras föräldrarna tydligare i det förebyggande arbetet och får hjälpmedel för att minska risken för att barnet senare begår brott. Genom förebyggande besök kan även förtroendet mellan föräldrar och de sociala myndigheterna öka.

Detta är viktigt då barn med en stark anknytning till sina föräldrar har mindre risk för att dras till kriminella miljöer och begå brott. En stödjande familjepolitik är en av de

viktigaste förbyggande insatserna för att minimera risken för att brottslighet uppstår. Hembesök kan vara en viktig del i det förebyggande arbetet då det lett både till färre fall av barnmisshandel samt att barnen på längre sikt uppvisade mindre problembeteenden än andra barn i jämförelsegrupper och därmed löper mindre risk att begå brott.

Likande insatser finns även i dag i form av socialtjänstens oannonserade besök. Vi menar att detta borde göras i större utsträckning för att säkerställa att barn i riskzonen för att begå brott, får det stöd som de behöver och för att hjälpa föräldrarna i deras roll.

Det är också viktigt att alla insatser för att förhindra att unga begår brott utvärderas. Först då går det att veta vilka insatser som är mer eller mindre effektiva. Därför vill vi att regeringen tar initiativ till en utvärdering.

Snabbare hantering

För handläggning av ärenden där ungdomar är inblandade, som misstänkta eller målsägande, finns särskilda tidsfrister under förundersökningen och i domstol. Dessa regler har tillkommit då det för ungdomar finns ett särskilt starkt intresse av en snabb reaktion från rättsväsendet. En skyndsamt handläggning gynnar dessutom både effektiviteten och rättssäkerheten i brottsbekämpningen.

Även om det redan idag finns särskilda skyndsamhetskrav i ungdomsärenden finns det vissa mål där ännu snabbare handläggningstider är eftersträfvansvärt. Det kan bland annat röra sig om brott där det finns klar och tydlig bevisning eller brott med enklare händelseförlopp som kan utredas direkt på brottsplatsen. Det kan till exempel röra sig om olovlig körning, ringa stölder, rattfylleri eller vissa mindre allvarliga fall av narkotikabrott och skadegörelse.

Mot bakgrund av detta är det välkommet att regeringen har tillsatt en utredning med uppdraget att utreda och föreslå åtgärder som leder till en snabbare lagföring av brott. Det är dock viktigt att arbetet för en snabbare lagföring av brott bedrivs skyndsamt och snarast leder fram till konkreta åtgärder. Vi förutsätter därför att regeringens Forsöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål (ds 2017:36) inleds under hösten 2017 som utlovat.

Socialtjänstens roll

Innan beslut om åtal fattas för personer under 18 år ska ett yttrande inhämtas från socialtjänsten i den kommun som har ansvaret för den unga. Yttrandet baseras främst på socialtjänstens sociala utredning om den unge. Yttrandet ligger senare till grund för både åklagarens åtalsbeslut och vilken eventuell påföljd som ska utdömas.

Enligt justitieutskottets uppföljning om unga lagöverträdare har det framkommit att socialtjänstens yttranden inte håller nödvändig kvalitet. Detta beror bland annat på att socialtjänsten ofta bara har två veckor på sig att lämna yttranden och i övrigt har en hög arbetsbelastning. Ofullständiga yttranden kan leda till att unga inte får den påföljd som vore mest lämplig, vilket är mycket allvarligt.

För en korrekt bedömning av både åtalsfrågan och påföljdsval är det viktigt att socialtjänstens yttranden är av hög kvalitet och innehåller nödvändig information. Vi vill därför att regeringen genomför åtgärder som höjer kvaliteten på socialtjänstens yttranden.

Utskottets uppföljning visar även att socialtjänsten endast i begränsad omfattning deltar vid inledande förhör. Detta är problematiskt då möjligheten till en snabbare utredning, om den unges levnadsomständigheter och möjligheten att sätta in tidiga åtgärder, ökar om socialtjänsten närvarar på det inledande förhöret.

Förutom närvaro från socialtjänsten har unga även rätt till en offentlig försvarare vid inledande förhör. Kritik har bland annat riktats från JO, Barnombudsmannen och Advokatsamfundet om att unga inte får information om rätten till offentlig försvarare eller att denne inte ges möjlighet att närvara vid det inledande förhöret.

Rätten till en försvarare är en grundläggande rättighet och särskilt viktig för unga som annars kan ha svårt att tillvarata sin rätt. För att garantera ungas rättssäkerhet vill vi se över hur reglerna om närvaro av socialtjänsten och offentliga försvarare vid inledande förhör efterlevs.

Samverkan mellan socialtjänsten och polisen

Sedan 2011 samverkar socialtjänst, skola och polis tillsammans, i vad som kallas sociala insatsgrupper, för att på individnivå hjälpa unga att sluta begå brott. Insatsgrupper innebär att berörda aktörer samarbetar och använder sin samlade kompetens för att arbeta med unga i riskzoner. Det kan handla om att stärka det sociala nätverket kring den unge, särskilt stöd i skolarbetet, särskild yrkesträning, arbete eller fritidssysselsättning. På så sätt kan en destruktiv livsstil motverkas. Samarbetet har i många fall varit framgångsrikt.

Att hela samhället samverkar och strävar mot samma mål kan vara avgörande för att få ungdomar att bryta en kriminell bana. Forskning visar att det är svårt att bryta ett redan etablerat kriminellt beteendemönster. Barn och unga som tidigt uppvisar ett antisocialt beteende bör därför fångas upp och erbjudas hjälp och stöd för att undvika att beteendet resulterar i framtida kriminalitet. Vi anser därför att antalet sociala insatsgrupper bör bli fler. Vi vill också att arbetsmetoden i högre grad ska användas för kriminella ungdomar som ännu inte har fyllt 15 år. I dag arbetar sociala insatsgrupper endast med ungdomar över 15 år, men vi vet att många yngre än 15 år har påbörjat en kriminell livsstil. Det finns därför skäl att se över hur metoden även ska kunna användas för kriminella ungdomar som ännu inte fyllt 15 år.

Under alliansregeringen genomfördes förändringar i sekretessbestämmelserna för att nödvändig information om unga lättare skulle kunna delas mellan socialtjänsten och polisen. Syftet med lagändringen var att förebyggande åtgärder lättare skulle kunna sättas in vid risk att den unge var i färd med att begå brott.

Ett välfungerande samarbete mellan socialtjänsten och polisen är grundläggande för att kunna förhindra ungdomsbrottslighet. Det finns dock indikationer på att sekretessbestämmelserna fortfarande förhindrar att nödvändig information delas mellan myndigheterna.

Med bakgrund av detta vill vi att 2013 års lagändring om sekretessbrytande bestämmelser för unga ses över. I denna översyn är det också viktigt att även undersöka om polisen och kommuner har tillräcklig kunskap för att tillämpa sekretessreglerna på ett riktigt sätt.

Fler brott ska utredas

För att brott som begåtts av barn under 15 år i större utsträckning och mer effektivt skulle utredas, genomfördes 2010 ändringar i lagen om unga lagöverträdare. I rapporten *Brott begångna av barn från Brå* har dessa ändringar utvärderats.

Brå anför att lagreformen inte har lett till att polisen utreder en större andel av de brottsmisstänkta under 15 år. Däremot utreds de grövre brotten oftare men inte alltid. Drygt en fjärdedel av de grövsta brotten har inte blivit utredda, vilket strider mot lagändringarna. Misstag och okunskap tycks vara de främsta orsakerna till att ärendena inte utreds, enligt utvärderingen. Andelen utredningar som har initierats av socialtjänsten halverades mellan 2005 och 2012, tvärtemot lagstiftarens intentioner.

Socialsekreterare uppger i utvärderingen att de inte fått tillräcklig information om lagändringarna och konsekvenserna för deras arbete med brottsmisstänkta barn. Utvärderingen pekar på flera förbättringsmöjligheter. Vi anser därför att man bör se över vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott som har begåtts av personer under 15 år ska utredas.

Utvärderingen är särskilt viktig med tanke på utvecklingen med ökad gängkriminalitet där allvarliga brott allt oftare begås av unga. För att tidigt kunna bryta den unges kriminella bana och hjälpa den unge att ta sig ur det kriminella nätverket är det viktigt att fler brott som begåtts av personer under 15 år utreds. Att någon inte har uppnått straffmyndighetsålder ska inte innebära att konsekvenser uteblir. Samhället måste sända tydliga signaler om att kriminalitet alltid är oacceptabelt, oavsett gärningsmannens ålder.

Fler lämpliga påföljder

Unga lagöverträdare behöver också möta påföljder och tydliga konsekvenser. En tidig och tydlig reaktion behövs för att den unge ska förstå att brottsliga gärningar får konsekvenser. Vi anser att det bör införas möjligheter att döma ut fler olika typer av påföljder för unga lagöverträdare däribland omplacering, kontaktskyldighet för unga och helgavskiljning.

Genom kontaktskyldighet ska den unga hålla regelbunden kontakt och träffa en stödperson. Helgavskiljning innebär att den unga ska vara hemma på helger och kvällar men kan gå i skolan som vanligt. Det kan också innebära att den unga inte får vistas på vissa platser, vilket säkerställs genom elektronisk övervakning i form av en fotboja.

Redan i februari 2015 tillkännagav riksdagen till regeringen, på Alliansens initiativ, att unga under 18 år ska kunna dömas till helgavskiljning med elektronisk fotboja. Trots detta och en befintlig utredning med färdiga lagförslag har regeringen inte presenterat några åtgärder för att detta ska bli verklighet.

Först i slutet av 2016 agerade regeringen men valde då att tillsätta ytterligare en utredning för att se över hur lämpligare påföljder för unga skulle kunna införas. Även denna utredning föreslog ett system med kontaktskyldighet för unga och helgavskiljning – dock under nya namn: ungdomstillsyn respektive ungdomsövervakning. Regeringen bör sluta förhålla införandet av nya ungdomspåföljder och skyndsamt återkomma med dessa förslag till riksdagen.

Riksdagen har också tillkännagett för regeringen att se över straffrabatten för unga vuxna mellan 18 och 21 år. Idag döms en person mellan 18 och 21 år till ett lindrigare straff än vad en vuxen person hade fått för samma brott.

När det gäller ungdomar över 18 år är de dessutom myndiga i lagens mening och har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige, och en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Regeringen har öppnat upp för att förändra regelverket och vi förutsätter att de kommer att följa riksdagens tillkännagivande.

Stärk arbetet mot narkotikamissbruk bland unga

Polisen lyfter återkommande narkotikahandeln som ett stort problem där unga ofta är inblandade. Inte minst när det gäller narkotikabrottslighet är det förebyggande arbetet viktigt för unga. Ju tidigare samhället reagerar, desto större är möjligheterna att bryta utvecklingen och den unges beroende.

Sedan 2010 kan polisen genomföra drogtestar av barn under 15 år om det finns misstanke att dessa brukat narkotika. Dock används denna möjlighet mycket sällan. Enligt Brås rapport Brott begångna mot barn förekommer drogtestar endast i två procent av det totala antalet ärenden. Av rapporten framgår även att vissa poliser avstår från att genomföra drogtestar på barn under 15 år för att de är osäkra på vad lagen innebär och är rädda för att göra fel.

Vi menar att fler barn borde drogtestas vid misstanke om narkotikabruk för att bättre kunna fånga upp dem i ett tidigt skede i missbruket. På så sätt kan rätt behandling lättare påbörjas och risken för ytterligare kriminalitet motverkas.

För att förebygga och bekämpa brott är det viktigt att unga har förtroende för polisen. Därför är lokalt närvarande och synliga poliser avgörande för att minska narkotikabruket bland unga. Om polisen är lokalt förankrad och har god kännedom om områdets förutsättningar och problem ökar förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete.

Ungdomstjänst för unga lagöverträdare

Vi anser att fler unga bör dömas till ungdomstjänst och även fullgöra påföljden, som också bör ha en tydlig koppling till brottet. För att underlätta detta bör det övervägas om en åklagare ska kunna föreskriva kortare ungdomstjänst för ringa brott genom strafföreläggande. På så sätt skulle reaktionen på lagöverträdelsen komma snabbare och därmed få en tydligare koppling till brottet.

Stärk kvaliteten i den slutna ungdomsvården

Det finns ett behov av att reformera och stärka kvaliteten på den slutna ungdomsvården i Sverige. Alliansregeringen genomförde flera reformer och resursökningar för att förbättra den slutna ungdomsvården däribland åtgärder för att förstärka utslussningen. Krav infördes också på ett starkare samarbete mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten.

Vi anser att det finns behov av att följa upp dessa åtgärder och även reformera den slutna ungdomsvården i stort för att ytterligare stärka kvaliteten. Dessutom bör det utredas om eftervården för de ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård i dag är tillräcklig.

Uppsökande verksamhet

Sveriges långa häktningstider har länge diskuterats, särskilt då många häktningar även innebär att den häktade är isolerad eller har andra restriktioner. Att vara isolerad, och inte få umgås med andra personer intagna på häktet, är särskilt svårt för unga personer varför isolering endast sker för allvarliga brott där det finns synnerliga skäl.

Tiden i häktet är dock ofta en gynnsam vändpunkt, framför allt för unga personer. Därför är det viktigt att Kriminalvårdens uppsökande verksamhet även i fortsättningen prioriterar unga häktade som är i behov av olika insatser för att bryta den kriminella banan. För de unga som är häktade med restriktioner är den uppsökande också ett exempel på isoleringsbrytande åtgärder som kan underlätta för den unge.

Unga som tillhör olika gäng- eller nätverkskonstellationer är också mer benägna att hoppa av om samhället lyckas fånga upp dem när de just anhållits för brott och riskerar en allvarlig påföljd. För att hindra återfall i brott hos unga är det därför viktigt att den uppsökande verksamheten i häkte ökar.

Tomas Tobé (M)

Johan Hedin (C)

Roger Haddad (L)

Andreas Carlson (KD)